

Sdružování zemědělců.

Dr. Karel Polák.*)

Zákon o ubývajícím výnosu půdy jako Damoklův meč nad hlavou rolnictví i rolnictva se vznášející nutí nás k industrialisaci a komercialisaci jeho za tím účelem, jak otec české školy národohospodářské svého času vyslovil pěkně, abychom účinnost tohoto zákona jednak oddalovali, jednak se stanoviska přítomné generace vzhledem ku poměrům trhu paralysovali. Rolník snaží se, aby si zabezpečil také výnos ze zpracování svých plodin ve svých podnicích, což jej nutně přivádí ku sdružování za účelem zřízení a provozování závodů k tomu potřebných. Rolník snaží se však předem tímže způsobem, aby výhodně nakupoval svoje rolnické potřeby a aby sám výhodně prodával všechny svoje produkty.

Od nešťastného volání po výhradné státní pomoci, které ostatně bylo jenom vysvědčením zoufalosti jednotlivců, oslabených ještě následky přechodu k peněžnímu a později úvěrnímu hospodářství, převratem na trhu domácím stíny trhu světového současně nastávajícím, ještě později nouzí o dělnictvo a stoupáním mzdy, za velikého technického pokroku, jakého jsme byli svědky vrstevníci těchto béd, přichází moderní a vzdělanější rolník a rolnictvo jako celek s vítěznou — jak se zdá — myšlenkou organizace vlastní síly a ve znamení industrialisace a komercialisace zemědělství.

Běží nám o to pro sedláka zachrániti celý výsledek jeho »málo výnosné hospodářské činnosti« a to nejenom v egoisticky stavovském, ale také obecném zájmu, abychom zachovali a posílili statek i sedláka. To byl a je hospodářský, mravní i právní podklad zemědělského sdružování, jednoho z řady jeho obecných prostředků ochranných, a jeho posvěcení na půdě středostavovské politiky, v jejímž rámci se celá věc pohybuje a jejímž je zářivým paprskem. V jistém smyslu slova běželo tu a běží tu opět o nové osvobození zemědělského stavu sdružováním jeho. Sdružováním, kooperací rozumíme pak v běžném smyslu obchodní spojení směřující ku vzájemnému zisku. V užším smyslu rozumíme tím spo-

*) Úvodní přednáška autorova ze dne 5. března 1910 na české vysoké škole technické v Praze. Dne 29. ledna 1914 vzdáním se Dra Poláka tato docentura zemědělského družstevnictví na této vys. škole prozatím zanikla.

jení, které má účastníky, tedy v tomto případě střední a malé rolníky osvoboditi zároveň od výstřelku obchodního života, který brání často neodůvodněně uplatnění se plné volné soutěže. Odtud také se vysvětluje rozdíl obchodních forem skutečných kooperací (středostavovská politika) našich proti formám individuálních a spekulativních podniků.

Jest ovšem pravda, že tato forma bývá někdy jenom zevnějším znakem, který se k podstatě věci nehodívá. Již z toho, co jsme řekli, je viděti, že kooperace musí také věnovati zvýšenou pozornost zneužití úvěru a zabráňovati tomuto zneužití, neboť s tímto zneužitím ruků v ruce kráčí odvislost cenová a jakostní. A v tomto směru leckdy klínem mezi spotřebitelem a výrobcem bude obchod zprostředkující, poněvadž ten při svém kalkulu často nebude míti s oběma stejný zájem na jakosti. S cizím spisovatelem pravím, že tato věc nesmí býti považována za kritiku obchodu jako takového. Obchod si vždy svoje postavení udržeti dovede a musí si je udržeti v zájmu obecném, neboť v pravidelných případech přímé spojení výrobce a spotřebitele zůstane prakticky nemožným a potřeby denního života vůbec jinak opatřeny býti nemohou. Rozumí se samo sebou, že velkoobchodu vývozního a dovozního se věc naše ani týkati nemůže, vždyť ty jsou, pokud běží o naši politiku, výrobě skoro na roveň postaveny.

Výrobci a spotřebitelé mívají s obchodem protichůdné postavení jenom tam a jenom potud, pokud na místo volné soutěže se postaví faktický monopol, jenž vyloučí osobní svobodu odběratelovu jakýmkoli způsobem a to velmi často na příklad poskytnutým úvěrem. Za dnešního hospodářství bude placení hotovými často osvobozujícím prostředkem a proto jistě úkolem sdružování zemědělců. V obrátové soustavě, tomto ohromném hospodářském kolostroji, je tedy kooperace leckdy novým anebo řekněme správněji občas nasazovaným článkem, který znamená pro obchod ostatní jako celek jistou, ale hospodářsky i sociálně odůvodněnou ujmu a konkurenci, již jsou však dány přesné hranice v reálnosti podnikání. Nesvědomitost obchodnická mohla by snad také zneužití převahy svých technických znalostí — kooperace neznalost jednotlivcovu opře odborným vzděláním svých orgánů a tedy prohlubuje v širokých vrstvách lidových solidnost v obchodování vůbec. Tak sluší úkol družstva v tomto směru pojeti a proto, jestli v jednotlivých případech povolané orgány svoji povinnost v tomto směru konati nedovedou, nemohou, anebo dokonce nechťejí,

bude nutno pečovatí o nápravu v dotyčném případě a nesluší útočiti na ideu družstevní.

Rolniku je sdružování obchodnickou podporou, které dříve úplně postrádal. Vzhledem na některé pochybnosti a také středostavovské snahy obchodnictva sluší poukázatí na rozdíl mezi družstevnictvím rolnickým a kooperací jiných vrstev měšťanských, který vězí v tom, že sdružování rolnické směřuje za účely produktivními, chce zvelebití živnost rolnickou a tím podporuje celý hospodářský rozvoj. Je proto s podivem, že se někdy splétá činnost správně fungujících družstev rolnických s konsumy. Tendence shora vyslovená týče se zejména také úvěru, který správně pojat má býti úvěrem provozovacím za účelem nákupu potřeb hospodářských, pro zlepšení produkce a ve službě vhodnějšího prodeje hospodářských výrobků. Ale i tak slušno připustiti, aby se družstevnictví venkovské i městské, které se leckde potíralo, sešlo a spojilo ke společným zájmům. Družstevnictví často na vlastní škodu sloužívá i jiným ideám, které přináší sebou lidové hnutí, ale jeho vlastní povaha jako činnost obchodní se tím nikterak nezmění. Mluvili-li jsme shora o určité konkurenci, pak musíme zdůrazniti v rámci hranic již také naznačených, že ceny v družstvech mají se řídití pokud možno vždy cenami obecného trhu a hlavní váhu že sluší položití jenom na jakost. Je tu tedy konkurence ušlechtilá. Honorární správa družstva nesmí se nikdy zaměňovati s dobře placenou správou závodu družstevního. Hledíme-li k poměrům stavovským, musíme již dnes bezpodmínečně zdůrazniti, že poměr kooperace zemědělců k organizaci stavovské musí býti velmi přesně upraven. Zejména v očekávaném zákoně zemském o zákonné organizaci zemědělců bude vzítí zřetel na zkušenosti jinde v tom směru nabyté a to zejména na společenstvech živnostenských. Nesmíme zapomenouti, že zákonná organizace stavovská, která nemá vyvíjetí jenom činnost komorovou, mohla by jinak v činnosti svojí křížovati alespoň postup organizace družstevní.

Chceme-li stručně pohlédnouti na historický vývoj sdružování u nás, můžeme krátce připomenouti, že družstva nejsou produktem doby novější. Povstávala vždy, kdy jich doba žádala, a opět vymírala, když změněné poměry vzaly jim podklad. V Německu i u nás máme pro to řadu dokladů. Počátek 19. století znamenal zánik podobných starých svazků, byť i ne úplný, ale nové poměry vyvolaly zase nová družstva. Družstevnictví moderní podle posa-

vadních známek bude asi zjevem dlouhého trvání, ale přece jenom zjevem jistě přechodným, který podle poměrů a třeba i nepozorovatelně k jiným přejde úkolům. Mateřskou zemí moderních družstev je Německo, otcem jejich je Schulze-Delitzsch a pro poměry zemědělské pěstounem Raiffeisen.

U nás začal Šimáček, ale zmíniti se sluší již o řemeslnických poradách Amerlingových. Otcem organizace raiffeisenské české, sit venia verbo, této středostavovské práce zemědělské v praktickém jejím provedení, i když tu zcela ojedinělé počátky na podnět z druhé národní oblasti vzešlé byly, jest býv. ředitel Ústřední jednoty JUC. Sedlák. On dal v pravý čas jméno, vliv, práci i rozum. On vychoval v tom směru za poměrů trudných jaksi pod ochranou a pod přístřeším staročeského klubu ostatní pracovníky.

Při této příležitosti sluší se zmíniti o jisté okolnosti, která dala záložnám Raiffeisenovým českým jméno Kampeličky. MUDr. Kampelík vydal svého času knížečku plnou dobré vůle, ale cílů úplně neujasněných. Ona považována bývala mylně za první projev záblesku svépomocných snah zemědělských. Snad správněji bych říci měl, snah venkovských. Tomuto omylu také já jsem podléhal a ještě v referátě svém na středostavovském kongresu ve Vídni, byť i s malou výhradou, jsem se stejného pochybení dopustil. Celá věc je pia fraus! Jméno Kampelíkovo zcela náhodně znamená jenom »národní vlajku na cizím zboží«. První práce česká byla z pera Jiřího Boučka. Vynasnažiti se musíme o vyjasnění a úpravu poměru mezi organizací raiffeisenskou a ostatními povolanými prameny zemědělského úvěru a zmíníme se zejména o vzácných přežitcích svépomoci z dob nevolnictví, o okresních hospodářských záložnách a o obdobných kasách a fondech na Moravě a ve Slezsku, kteréžto veřejnoprávní instituty, výborně v Čechách dnes přetvořené, vedené a jako celek řízené i s dobrým dohledem, také v budoucnosti povolány budou jistě ku řešení ještě mnohého agrárního problému a jež dnes i se svými velikými přebytky bývají málo spravedlivě u nás oceňovány. »Těžko býti prorokem ve vlasti.« To je činitel, který se docela dobře hodí do našeho agrárního kreditového systému, může kooperovati a kooperuje vhodně s Kampeličkami a to zejména za svého dnešního spojení se »Zemským jubilejním fondem císaře a krále Františka Josefa I.« ku podpoře malých rolníků, do něhož jistě na prospěch zemědělského družstevnictví plynou jeho milionové přebytky.

Výsledky zemědělského sdružování jsou překrásné, ale i chvála má svoje hranice! My stilisujeme rádi plody družstevní činnosti a pak rádi idealismem vlastním zušlechtěný vzor generalisujeme. V tom vězí snad i pro věc samotnou zárodek možného sklamání. A řadu těchto sklamání sluší při úžasném našem domácím rozvoji očekávatí tím spíše, poněvadž musí přijíti již jako symptomy dětských nemocí, které asi budou také v souvislosti s našimi národními vlastnostmi, družstevním ideám někdy dosti vzdálenými. Sama chyba a každé pochybení není však vždy v obecném smyslu špatným znamením. Budova družstevní jest již dnes příliš mohutnou a malá vada nemůže míti ani pro další vývoj žádného významu. Ale chybu sluší beze všeho přiznati, vždyť při novějších věcech se rozumí sama sebou, a přiznání je dokladem bystrozraku a správného vrchního vedení, které má jistě daleko větší cenu, než domněle blahovolná slepota, která organizaci neposlouží a nemusí býti ani vzdálena osobního egoismu.

Páteří celého přítomného družstevnictví je uznaně družstevní úvěr a tu máme také již dosti značnou zkušenost. Přihlédneme-li k agrárnímu úvěru vůbec, nezapomeneme jistě, že mobilisace půdy je provedena všude kolem nás až do nejzazších hranic a že úvěr hypotekární neposloužil celkem povznesu rolnictví ukojuje pravidelně osobní potřeby. Hypotečnímu úvěru ovšem sloužila a slouží celá řada různě zařízených ústavů, jichž se průběhem přednášek dotkneme a zejména také potud, pokud vznikly na podkladě válečných událostí, jež se týkaly naší vlasti aneb měly kořeny v naší rodné půdě. Mimo to věnujeme zejména pozornost kooperaci družstevnictví s hypotečními bankami. Ukážeme dále a ovšem jenom stručně, kterak v tyto poměry v jednotlivých zemích zasahoval stát sám přímo aneb podporou různých zařízení, aneb konečně, kterak se na tomto poli uplatňovala činnost podnikatelská. Nadbytečně na tomto místě připomínám, že při úvěru agrárním budeme dobře rozeznávatí *a)* úvěr zařizovací, *b)* úvěr provozovací a že pro oba budeme se snažiti přesně zjistiti, kde sluší hledati přiměřené prameny ukojení. Ukážeme, proč postupem doby se velmi súžil osobní úvěr zemědělcův, a jak v tomto směru musila býti organisována svépomoc, poněvadž jiné prameny úvěrní, o nichž se zmíníme, pro každého neukázaly se býti vždy přiměřenými.

Základem našeho úvěru musí býti ovšem vždy osobní spolehlivost zemědělcova přiměřeně doplňovaná zárukou — hmotným podkladem. Nemůže býti přirozeně s podivem, že nastal spor v ná-

zorech, má-li tu býti hlavním pilířem sdružování, či bezprostřední úvěr jednotlivcův. Můj osobní názor vede ku opření se na pilíře oba. Podle panujících dnešních názorů sluší úvěr založiti na podkladě družstevním, ale musí se při tom postupovati podle zásad obchodních; nesmí býti proto přímo obstaráván státem, ale státu legitimně sluší spolupůsobiti doplňkem prací soukromé iniciativy. Pokud týče se pomoci státní, rozeznáváme tři cesty a to italskou, kde se počítá jenom se soukromou iniciativou, německou, kde této pomoc přichází dodatečně, a francouzskou, kde finanční činnost státní je elementem vedoucím. Podle toho, kterou cestou se dáme, dospějeme ku různému posouzení snah po zřízení státní, pokud se týče zemské společenstevní banky, kterážto instituce speciálně u nás je také otázkou národní, politickou a obecně hospodářskou. Že se stanoviska družstevního samotného je společenstevní banka veřejná institucí nutnou, o tom není třeba ani výkladu v našich domácích poměrech. Také před tím nesluší zavíratí očí, že u nás banka říšská i zemská, alespoň pokud se týče družstevnictv zemědělského, *via facti* povstávají.

(Dokončení.)

Časové hospodářské a právní otázky v elektrotechnice.

Inž. Vladimír Líst.

(Pokračování.)

Elektrárny.

Elektrárny rozeznáváme místní, aneb přesporní pro jednu neb více obcí, dále maloelektrárny a velkoelektrárny, které jsou zařízeny tak, že mohou racionelně dodávati proud i ve velkém velkopřůmyslu, dále elektrárny městské, zemědělské a průmyslové dle povahy svých odběratelů a konečně dle pohonu elektrárny vodní, parní, naftové a plynové (kychtové plyny železáren) aneb částečně vodní a tepelné.

Ve vývoji elektráren možno pozorovati zcela jasně stálou koncentraci. Původně byly elektrárny pro jednotlivé velké budovy nebo blok budov (blokové centrály), jako v Praze pro Národní divadlo neb Zemskou banku; později v letech devadesátých přišly u nás na řadu elektrárny místní pro jednotlivé obce neb města, od počátku století staví se elektrárny přesporní pro několik obcí, konečně posledním útvarem jsou velkoelektrárny, které slučují v sobě výrobu energie pro rozsáhlá území i několik 1000 km^2 .

Sdružování zemědělců.

Dr. Karel Polák.

(Dokončení.)

Velikou zásluhou rady zemského výboru Dra Roosa a hraběte Schönborna banka společenstevní zemská ze Zemského jubilejního fondu císaře a krále Františka Josefa I. fakticky se již vytvořila. Ona docela případně navázala styk s okresními hospodářskými záložnami, vládne proto značnými přebytky do milionů jdoucími a vešla se svolením zemského výboru král. Českého ve spojení s domácími jednotami hospodářských společenstev. To je také vzdor nepříznivým právě poměrům výsledek, který znamená toho času nejzáslušnější dílo na našem domácím družstevním poli. Uznáváje přirozený význam společenstevní banky nechci nepřipomenouti, že se mi zdá, že se význam stability a výše míry úrokové při jejím doporučování obecně nadceňuje. Soudím dokonce, že strnulé sledování těchto tendencí mohlo býti i se škodou.

Podpora státní jinde rovná se našim dvěma složkám a to podpoře státní a zemské, což ovšem má kořeny svoje v našich poměrech ústavních. Při podporování družstevnictví slouží oběma těmto veřejným pramenům zemědělské rady a jejich družstevní komitety jako orgány poradné a někdy i výkonné.

Oba tyto činitelé podporují podle ujednaných zásad družstva úvěrní i jejich svazy a také všechny ostatní podniky družstevní. Podpora sama rozpadá se jednak ve přímou subvenci a jednak v bezúročnou půjčku, pokud běží o podniky. Tyto podpory mají a měly jistě také za účel podnítiti družstevní podnikavost a měly a musily míti při tom svůj stín, a bude na nás, abychom již předem uvažovali o tom, jak se poměry vyvinou, až bude ve valné většině poměrů půjčky veřejné splácti. To bude také doba, kdy bude našemu družstevnímu slunci osvědčiti svoji živototvornou sílu. Jestli družstevnictví zemědělskému v celém jeho obsahu a rozsahu se stanoviska zemědělského stavu sluší přiznati plnou a bezpodmínečnou volnost a oprávněnost, aby se ve všech směrech svých bez ohledu na cizí zájmy rozvíjelo a rozšiřovalo, nelze tak trvale souditi, pokud běží o spolupráci státní i zemskou, zejména

tehdy, když se díváme na věc jako na část středostavovské politiky veřejné, která musí rozumně hledati především výslednici mezi silou pudící ve směru zemědělském a mezi energií oprávněných ohledů k jiným výrobním a to především středostavovským vrstvám. Mnoho v tomto směru docílit se dá již přesným dodržováním přirozených hranic zemědělského sdružování, jak jsme si je proti družstevnictví městskému označili. Stesky v tomto směru ze řad kupeckých a živnostenských vedené nebývají vždy neoprávněné. Důležitou otázkou jest také v tomto směru vyšetřiti, pokud přímou pomoc veřejnou a ne změnu daňových a poplatkových výhod zvláště sluší považovati správně jenom za výhodu přechodnou. I zde narazí na sebe protichůdné zájmy, pokud organisace stavovské nedovedou přispěti k úpravě vzájemných poměrů.

Úvěrní družstevnictví, jak jsme již poznamenali, má kořeny svoje v Němcích, ale konečný podnět dán byl jistě v zemstvech a ve vzorech anglických.

Heddesdorfský spolek záloženský je otcem dnešní Raiffeisenské organisace a vyvrcholením jejím je pruská společenstevní banka. Těmto zemím věnujeme zvýšenou pozornost, poněvadž jsou pravzorem nejen našich domácích snah, ale také všech ostatních zemí kulturních.

Velikou spoustu družstev, kterou máme dnes před očima, můžeme dělit podle dějinného vzniku, místa, předmětu podnikání, dle osob účastněných a právního základu. Obvykle rozeznáváme spolky spořitelní a záložní, družstva nákupní a strojní, dále odbytová, výrobní a ostatní. V organisaci řádu vyššího, která nabývá čím dále většího významu, mluvíme o centrálních kasách a ústředních společenstvech.

Vytyčující vedoucí zásady zemědělského sdružování, budeme se zabývati zejména formou a obsahem ručení, čestností funkcí, omezeností místní, výši podílů a dividendou a bonifikací. Mluvíce o sdružování zemědělském učiníme zmínku o pojišťování a to zejména proto, poněvadž právě české snahy vedou k užití části družstevnictvím zvýšených příjmů rolníkových ku pojišťování životnímu. V tom směru jsou tu také zajímavé návrhy (Blažek) o použití nezúročitelných půjček zemských Raiffeisenkám poskytnutých. Když naše česká organisace družstevní z důvodů, jichž se zde dotýkati nesluší, a jak doufáme, přechodně jako jednotná organisace udržeti se nemohla, bude třeba již nyní pomýšleti prozatím

na společný postup. My musíme různými třeba cestami postupující mít na mysli společný cíl, jenž ani z taktických důvodů organizačního egoismu poškozován býti nesmí. My nemůžeme si přát zejména zápasu na poli výše míry úrokové, ani na půdě vyměřování úvěru centrálními organizacemi. My musíme společně zameziti popletení družstevní sítě! Dvě Raiffeisenky ve vsi, to nejsou dva kováři a my nemůžeme plýtvati silami fysickými, mravními a hmotnými, zakládajíce nové spolky jenom proto, že budou určité barvy, anebo zamezovati jejich vznik právě proto, že mají mít určitý ráz. A když naše jednoty snad v nejbližší době všechny budou z důvodů hospodářských členy Všeobecného vídeňského svazu, my potřebujeme k řešení svých domácích českých otázek také zvláštní orgán, jakousi českou družstevní radu, která by koncentrovala všechny jednoty české a upravovala potom vzájemný jejich styk, aby byl snesitelným a věci prospěšným.

Zlá kritika sama snad poškozuje u nás i pilíře základní! A jestli došlo a dojde-li snad i k dalšímu tříštění ze zevnějších důvodů způsobem jaksi mechanickým, není vyloučeno, že dojde i z důvodů vnitřních k třídění duchů v zemědělském sdružování. Snahy ředitele Procházky po zřizování Šimáčkovek s omezeným ručením a s používáním směnky jako ručitelky a garantky dochvilnosti, s otevřenou cestou ku peněžnímu trhu, s přesným dělením obchodů peněžních a obchodů zbožím zejména v organizaci řádu vyššího, jsou činitelem, který povede asi k pozitivním výsledkům.

*

Zákonný podklad pro všecko sdružování a tedy také pro sdružování zemědělské se poznenáhla ve všech státech vytvořil. Pro družstva se žádal v tom směru neuzavřený počet členů a podpora hospodářských účelů na rozdíl od obchodních společností a spolků hospodářských a zákonodárce se snažil speciálním právním základem zabezpečiti plnění úkolů družstevních.

Tím ovšem není vyloučeno, že by také na jiném podkladě, a třeba ve formě zevně vysloveně soukromopodnikatelské, založené svazky osob působiti nemohly fakticky v našem smyslu jako výborná družstva. Zejména sluší připomenouti, že podnik družstevní musí snad býti někdy kapitalisticky vypraven. Naproti tomu, co shora bylo řečeno, sluší dále zdůrazniti, že zákonné zabezpečení nemůže působiti s absolutní jistotou, a my také a zejména u nás vidíme, kterak některé ústavy na podkladě družstevním založené

*

jsou dnes fakticky závody úplně podnikatelsky řízenými a že je nelze jenom proto a beze všeho dalšího ohledu vytlačit z jejich právního podkladu. Tímto právním podkladem je u nás zákon z r. 1873 s podpůrnou platností obchodního a občanského zákoníka. Druhým základním pilířem tohoto podkladu je revisní zákon, který teprve vlastně umožnil organizaci řádu vyššího. Směr na těchto podkladech založeným kooperacím zemědělským jakož i povinnost jejich určité statutární úpravy vtiskují v našem životě předpisy daňové a poplatkové, jakož i zásady, jimiž řídí se zemská i říšská akce pomocná. V oboru zákonodárných snah družstevních na naší domácí půdě vystupuje hned v počátcích přímo zakladatelská činnost ministra Dra Randy.

Již z toho, co bylo posud řečeno, je jasno, že družstevní zákony samy nerozhodují, a nadsazuje-li se obecně jejich význam, že to vyznívají jenom coby dob, kdy nebylo zákonných podkladů vůbec, kdy ale také nebylo pro družstevnictví zemědělské ujasněných cílů a směrů, ani vhodných cest.

Z důvodů zemědělskému sdružování vlastně vzdálenějších volá a jedná se o reformu družstevního zákona.

Bojím se, že při ní dojíti může k upřílišenému reglementování, které pro naše mnohé přece jenom ještě sociálně politické pokusy cesty snad neučiní schůdnějšími. Nesmíme zapomenouti, že konečného úsudku o dnešních cílech a směrech a o budoucím vývoji zemědělského sdružování tu posud není a že také poměry jednotlivých království i zemí nejsou půdou jednotnou. Pokud zákonná revise se týče, je s jistotou, že zabezpečuje ještě intenzivnější činnost vedoucích orgánů družstevních a že také zvyšuje vědomí jejich zodpovědnosti. Snad se však význam zákonné revise dnes přece velmi nadceňuje, neboť jinou je otázka, zda pro budoucnost zabezpečená revise činiteli mimo vlastní organizaci neoslabí zároveň vědomí zodpovědnosti vlastních orgánů dozorčích. A poněvadž přece jenom zákonná revise bude pravidelně kontrolou formální stránky vedení, je s obavou, neutrpí-li ujmy duch a stránka materiální. Blahodárně v tomto směru působiti může jenom současná vychovatelská činnost organizací vyššího řádu.

Proto také rozhodoval bych se v pravidelných případech pro revisi jednotami. De lege ferenda bylo by si přáti úpravy mezi zákonnou revisí jednotami a zákonnou revisí zemskou, k jejímužto výkonu je u nás organizována zvláštní zemská společenstevní kancelář. Připomínám výslovně, že otázkou revise se strany ve-

řejných věřitelů se zde nezabývám, a je tu ostatně celá další řada velmi spleťtých otázek, které musí býti velmi opatrně posuzovány, než dojde k jejich přesnému zodpovědění.

Jen jedno dnes ještě zdůrazním! Povážlivým se mi zdá, když se leckde uvádí sdružování zemědělské ve styk s akcemi nouzovými a to třeba i s nejvýbornějším výsledkem, a když se přehlíží že naše organisace Raiffeisenská není čistou organisací rolnickou. Svaz moravský nelze ani přesně označiti jako Raiffeisenský.

*

A jestli cítě se vysoce poctěn vyzváním pana profesora doktora Grubera i pozdějším usnesením slavného sboru profesorského — maje jiné životní povolání — z vlastní iniciativy zahájení přednášek o zemědělském družstevnictví — jež se týká tak vynikajících nejenom stavovských, ale i sociálních, národních a státních zájmů — k místu přivéstí jsem osobně se vynasnažil, učinil jsem tak proto, poněvadž jsem cítil jednak potřebu naléhavou věci sloužiti — jsa jejím oddaným ctitelem — způsobem přiměřeným hned, jednak protože půdu jsem klestiti chtěl tomu, kdo lépe snad k tomu povolán po mně přijde. Přednášky vysokoškolské nejsou ovšem školou praktiků a nesmějí jimi ani býti. Já osobně nemám k tomu ani kvalifikace. Sem ostatně také nepatří ani sebe intensivější vyučování družstevnictví v rámci školství odborného. Tomuto sloužiti musí a začínají sloužiti jiná zařízení. Dobře svého času byla učiněna poznámka o družstevních zahrádkách.

Uvědomiti si také sluší, že přednášky naše nejsou přednáškami na fakultě právnické. Jestli tendence mých výkladů bude tedy rázu hlavně deskriptivního, nebudou se tyto vyhýbati vědeckému posouzení a kritickému rozboru, jichž právě nyní je vlastně u nás nevyhnutelně zapotřebí. Neboť jestli k provedení organisace a k dokončení družstevní sítě rozhodným byl temperament, bude snad za našich zvláštních poměrů kritický rozbor když ne brzdou, tož jistě lodi družstevní potřebným kormidlem, aby dán býti mohl v proudu ovládajících ideí politice družstevní jenom věci přiměřený kurs.

Družstevnictví samo není vědou, třeba se jím věda zabývala, ono je ochrannou hrází proti nespoutaným vlnám hospodářského života; ono je však samo také vlnou a stává se modou, která do něho přivede všechny výstřelky, které s modou právě souvisí. Jen jeden ohled při stanovení shora naznačeného kursu musí na nás spoluúčinkovati, a to je národní zájem a obecný program českého

národohospodářského povznesu, který byl také vůdčí hvězdou celé naší novější práce hospodářské.

Já sám jsem svůj referát o organizaci agrárního a živn. úvěru v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na vídeňském kongresu středostavovském ukončil slovy:

»A jestli na půdě středostavovského hnutí v českém národě krásné výsledky mohou býti zaznamenány a jestli zvláště na poli družstevním českým organizacím v Rakousku přísluší vůdcovská role, pak jistě ve službách středních stavů tohoto velikého pokroku pomohla dosáhnouti idea národní,« a těmito slovy končím také přednášku úvodní.

Některé význačnější skutečnosti hospodářské z r. 1912 a 1913.

Dr. Jan Matys.

Rok 1912 a 1913 patří jak politicky, tak také hospodářsky k letům historicky velice důležitým. Speciálně hospodářské události obou let poskytují velmi cenné podklady pro národohospodářskou theorii i politiku.

Různé známky zdají se nasvědčovati tomu, že krise, kterou bylo stíženo naše národní hospodářství v letech 1912 a 1913 a která ještě letošního roku bude míti v různých odvětvích průmyslu a ovšem též obchodu dohru, vyšla z konsumu. Nasvědčuje tomu především statistika zahraničního obchodu, která vykazuje za r. 1913 podstatný pokles v dovozu proti r. 1912 a 1911. A jsou to právě takové položky, ze kterých lze souditi, že konsum se značně ztenčil nejen u lidu, nýbrž i u vrstev bohatších.

Největší pokles vykazují v dovozu předměty určené k účelům průmyslovým, tak na př. dovoz vlny, který činil v roce 1912 148 mil. K, klesl v roce 1913 o celých 20 mil. K. Dovoz bavlny o 21 mil. K, dovoz strojů o 34 mil. K atd. Současně s ním poklesl dovoz tovarů všeho druhu, vyjma obuv. Vedle tohoto dosti markantního dokladu o tom, že krise vyšla z konsumu, možno to konstatovati také na statistice úpadků, která se z největší části týká obchodů. Ještě důležitějším kriteriem jest, že v obchodech počala nezaměstnanost nejdříve a přenášela se poznenáhla na průmysl, a to nejdříve na ony obory průmyslu, které pracují pro bezprostřední spotřebu, tedy zejména průmysly textilní, a pak teprve na průmysly tak zv. investiční. Důležitá jest otázka, jaké byly příčiny toho úpadku spotřeby. Soudím, že se dají konstatovat hlavně dvě: a to jednak nenadálá ztráta odbytišť následkem vá-